

SOSYAL POLİTİKA BOYUTU İLE YOKSULLUK VE SOSYAL HİZMET

DOÇ. DR. SEDA TOPGÜL

FİLİZ KİTABEVİ

İSTANBUL

2022

ŞUBAT 2022

ISBN: 978-975-368-730-0

BASKI

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic.A.Ş.
Matbaacı Sertifika Numarası: 46519

YAYINLAYAN

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Cemal Yener Topyalı Cad. No: 57/A (113)
Vefa-Fatih/İSTANBUL
Tel: (212) 527 0 718
(212) 850 0 359
Faks: (212) 519 20 71

www.filizkitabevi.com
bilgi@filizkitabevi.com
Yayınca Sertifika Numarası: 48596

Copyright© Bu kitabın Türkiye'deki yayın hakları Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafı kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz. Normal ve kanunî iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

ÖNSÖZ

Sosyal politika bütün dünyada toplumların güvenlik, eğitim, çalışma, sağlık ve refahı için ihtiyaçlarını karşılama biçimleri ile ilgilenmektedir. Sosyal politika sosyal, demografik ve ekonomik değişimlere ve yoksulluk, göç ve küreselleşmenin getirdiği küresel zorluklara devlet ve toplumların nasıl tepki verdiğini ele almaktadır. Doğumdan ölüme kadar yaşam boyunca hizmet ve destek sağlamada ulusal hükümetler, aile, sivil toplum, piyasa ve uluslararası kuruluşların farklı rollerini analiz etmektedir. Bu hizmet destekler eğitimden, aileye, gelir eşitsizliği ve yoksulluğun azaltılmasına, işsizlik desteğine, emekli maaşlarına, sosyal bakıma ve sağlık hizmetlerine kadar geniş bir alanı içermektedir. Sosyal politika sosyo-ekonomik statü, cinsiyet, cinsel yönelim, engellilik, yaş, göç durumu ile tanımlanan sosyal gruplar arasında ve ülkeler arasında hizmetler ve desteğe erişimdeki eşitsizlikleri belirlemeyi ve azaltmanın yollarını bulmayı amaçlamaktadır. Elinizdeki kitap sosyal politikanın ana bileşenlerinden olan sosyal güvenlik, sosyal hizmet ve sosyal yardım uygulamalarını bit bütün halinde ele almaktadır.

Sosyal politika alanında yaptığım çalışmalarda bana desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili babam Celal ve annem Hacer TOPGÜL ile her zaman yanımda olduğunu hissettiren canım kardeşim Serdar TOPGÜL 'e sonsuz teşekkürlerimi sunmak istiyorum. İyi ki vardınız, iyiki varsınız... Değerli ailem eğer bunca fedakârlıklara katlanmasaydı ne akademik kariyerimi tamamlayabilirdim ne de bu kitabı bitirebilirdim. Onca yıl boyunca beni hep destekleyen, moral ve motivasyonumu daima çok yüksek tutarak her zaman yanımda olduğunuz ve bitmek tükenmek bilmeyen sevginizle bana her zaman destek olduğunuz ve cesaret verdiğiniz için teşekkür ediyorum.

Doç. Dr. Seda TOPGÜL

Şubat 2022

YAZAR HAKKINDA

Doç. Dr. Seda TOPGÜL

Lisans eğitimini Eskişehir Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümünde (2008) tamamlamıştır. Yüksek lisans (2011) ve doktorasını da (2014) Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nde bitirmiştir. 2010-2011 yılları arasında Slovenya'da Univerza V Ljubljani'de bulunmuştur. 2015 yılında Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'ne Yardımcı Doçent olarak atanmıştır. 2015-2018 yılları arasında Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapan Topgül, 2018 yılında Sosyal Politika bilim alanında Doçent unvanı almaya hak kazanmıştır. 2018-2020 yılları arasında Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümünde Doçent olarak görev yapmaya devam etmiş ve çok sayıda idari görevde de bulunmuştur. Tokat Ticaret İl Müdürlüğü, Tokat Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü ve Tokat İl Kültür Turizm Müdürlüğü'nde de çeşitli zamanlarda bilimsel danışmanlıklar yapmıştır.

Topgül, 2020 yılından bu yana Akdeniz Üniversitesi Manavgat Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde görev yapmaktadır. Topgül'ün ulusal ve uluslararası dergilerde yayınlanmış çok sayıda makalesi, tebliği, kitap bölümü bulunmaktadır. Ayrıca çok fazla sayıda dergi hakemliği ve proje hakemliği bulunmakta olup, çeşitli projelerde de görev yapmıştır. Topgül'ün uzmanlık ve ilgi alanları; sosyal problemler ve sosyal politikalar, toplumsal cinsiyet, dezavantajlı gruplar, uluslararası göç politikaları, sosyal güvenlik, çalışma psikolojisi ve iş-aile-yaşam dengesi çalışmalarıdır.

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GELİR DAĞILIMI, YOKSULLUK VE MÜCADELE	
POLİTİKALARI.....	1

1. Gelir Dağılımı ve Kavramsal Çerçevesi	1
1.1. Gelir Adaletsizliğinin Nedenleri	3
1.2. Türkiye’de Gelir Dağılımı	4
2. Yoksulluk Kavramı, Türleri ve Ölçümü	8
2.1. Yoksulluk Kavramı.....	8
2.2. Yoksulluk Türleri.....	11
2.2.1. Mutlak Yoksulluk-Göreceli Yoksulluk.....	11
2.2.2. Objektif Yoksulluk-Subjektif Yoksulluk	12
2.2.3. İnsani Yoksulluk	13
2.2.4. Kırsal Yoksulluk-Kentsel Yoksulluk	15
2.2.5. Nöbetleşe Yoksulluk	19
2.2.6. Ultra Yoksulluk.....	20
2.2.7. Kalıcı-Geçici Yoksulluk	20
2.2.8. Yapabilirlikten Yoksunluk ve Asgari Gelir Desteği	
21	
2.2.8.1. Yapabilirlikten Yoksunluk.....	21

2.2.8.2. Asgari Gelir Desteği	22
2.2.9. Yeni Yoksulluk Kavramları	25
2.3. Yoksulluğun Ölçümü	28
2.4. Yoksulluk Kùltürü ve Türkiye’de Yoksulluk.....	28
2.4.1. Yoksulluk Kùltürü.....	28
2.4.2. Türkiye’de Yoksulluk.....	29
2.5. Yoksullukla Mücadele Politikaları.....	32
2.5.1. Doğrudan Mücadele Politikaları.....	33
2.5.2. Dolaylı Mücadele Politikaları.....	34
2.6. Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Yöntemleri.....	35
2.6.1. Yoksullukla Mücadelede Kamusal Sosyal Yardımlar.....	39
2.6.1.2. T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca Gerçekleřtirilen Sosyal Yardımlar	40
2.6.1.3.Vakıflar Genel Müdürlüğü Tarafından Gerçekleřtirilen Sosyal Yardımlar	45
2.6.1.4. Milli Eğitim Bakanlığı Tarafından Yapılan Sosyal Yardımlar	46
2.6.1.5. Belediyeler Tarafından Yapılan Sosyal Yardımlar	47
2.6.2. Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Örgütleri	50
OKUMA PARÇASI	53
Parazit Filmi, Yoksulluk ve Sosyal Hizmet	53

İKİNCİ BÖLÜM	56
YOKSULLUKLA MÜCADELEDE SOSYAL YARDIMLARIN	
SOSYAL POLİTİKA İÇERİSİNDEKİ YERİ	56

1. Sosyal Yardım Kavramı	56
2. Sosyal Yardımların Yoksulluk Üzerindeki Etkileri	57
2.1. Dünyada Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların	
Gelişimi	57
2.2. Türkiye’de Sosyal Yardım Rejiminin Oluşumu	64
2.3. Sosyal Yardımların Gelişim Aşamaları	68
3. Sosyal Yardımların Hak Niteliği ve Dava Edilebilirliği	70

OKUMA PARÇASI	74
Hindistan’daki Sosyal Eşitsizlikler Üzerine Slumdog Millionaire	
Filmi.....	74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	75
KÜRESELLEŞME, YOKSULLUK, ÇALIŞMA YAŞAMI VE	
SOSYAL HİZMET İLİŞKİSİ	75

1. Küreselleşme Kavramı ve Değişen Niteliği	75
1.1. Küreselleşme ile Sosyal Politikanın Değişen Niteliği ..	77
1.2. Küreselleşmenin Sosyal Yardım ve Hizmetlerdeki	
Değişime Etkisi	78
1.3. Küreselleşme ve Sosyal Hizmetler Alanındaki Değişime	
Etkisi 80	

2. Çalışan Yoksulluğu Kavramı ve Nedenleri.....	82
2.1. Çalışan Yoksulluğu Kavramı.....	82
2.2. Çalışan Yoksulluğu Nedenleri	83
2.3. Çalışan Yoksulların Sosyal Hizmet İhtiyacı	85
3. İşsiz Bireylerin Sosyal Hizmet İhtiyacı.....	86
OKUMA PARÇASI-Rosetta Filmi	87
OKUMA PARÇASI	88
 DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	89
TIBBİ VE PSİKİYATRİK SOSYAL HİZMET VE YOKSULLUK İLİŞKİSİ	89
1. Tıbbi Sosyal Hizmet ve Tarihsel Gelişimi	89
1.1. Tıbbi Sosyal Hizmet.....	89
1.2. Tıbbi Sosyal Hizmetin Tarihsel Gelişimi	92
2. Psikiyatrik Sosyal Hizmet ve Tarihsel Gelişimi	95
2.1. Psikiyatrik Sosyal Hizmet	95
2.2. Psikiyatrik Sosyal Hizmetin Tarihsel Gelişimi.....	98
3. Tıbbi ve Psikiyatrik Sosyal Hizmette Sosyal Çalışmacının Rolü	99
3.1. Hastane Ortamındaki Mikro, Mezzo ve Makro Düzeydeki Uygulamalar	101
3.2. Yoksul Hastalara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları	

OKUMA PARÇASI	107
----------------------------	------------

BEŞİNCİ BÖLÜM	108
----------------------------	------------

YOKSUL ENGELLİLERE YÖNELİK SOSYAL HİZMET

UYGULAMALARI	108
---------------------------	------------

1. Engellilik Kavramının Genel Çerçevesi	108
---	------------

1.1. Sakat, Özürlü ve Engelli Kavramları.....	109
--	------------

1.2. Engellilik Grupları.....	112
--------------------------------------	------------

1.3. Türkiye’de Engellilerin Profili.....	114
--	------------

2. Engellilik Çalışmalarındaki Kuramsal Modeller	115
---	------------

3. Sosyal Politika Bağlamında Engellilere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları	118
---	------------

3.1. Psiko-sosyal Sorunları	119
--	------------

3.2. Eğitim Sorunları.....	119
-----------------------------------	------------

3.3. Ulaşılabilirlik ve Erişilebilirlik Sorunları.....	122
---	------------

3.4. İstihdam Sorunları.....	125
-------------------------------------	------------

3.4.1. Çalışabilir Durumdaki Engellilerin İstihdamı... 125	
---	--

3.4.1.1. Engellilerin İstihdam Edilme Gerekliliği..... 125	
---	--

3.4.1.2. İşverenlerin Engelli İstihdamına Yönelik Bakış	
--	--

127

3.4.1.3. Engellilerin İstihdam Yöntemleri..... 127	
---	--

3.4.1.3.1. Kota Yöntemi..... 127	
---	--

3.4.1.3.2. Korumalı İşyerleri Yöntemi	130
--	------------

3.4.1.3.3.	Tahsis Yöntemi	133
3.4.1.3.4.	Evde Çalışma Yöntemi.....	133
3.4.1.3.5.	İşverenlerin Engelli istihdamına Özendirilmesi.....	133
3.4.1.3.6.	Kooperatif Çalışma Yöntemi.....	134
3.4.1.3.7.	Bağımsız Çalışmaya Yönlendirme	134
3.4.2.	Çalış(a)mayan Engellilere Sağlanan Sosyal Yardımlar.....	135
3.4.2.1.	Engelli Aylığı	138
3.4.2.2.	Muhtaç Aylığı	141
3.4.2.3.	Evde Bakım Aylığı	141
3.4.2.4.	Engellilere Sağlanan İndirim ve Muafiyetler	143
3.4.3.	Bakıma Muhtaç Engellilere Yönelik Bakım Güvence Sistemi.....	145
3.4.3.1.	Resmi Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri .	151
3.4.3.1.1.	Yatılı Resmi Kurum Bakım Hizmetleri ..	151
3.4.3.1.2.	Gündüzlü Resmi Kurum Bakım Hizmetleri	152
3.4.3.2.	Özel Bakım Merkezleri.....	156
4.	COVID-19'un Engelli Bireyler Üzerindeki Etkisi.....	159
4.1.	COVID-19'un Eğitim, İstihdam ve Sosyal Güvenliğe Etkisi	160

4.2. Sosyal Korumaya ve Bakım Kurumlarında Yaşayanlara Etkisi	160
4.3. Engelli Bireylere Uygulanan Şiddet	161
5. Engelli Refahı Alanında Sosyal Çalışmacının Rolü	163
Psikolojik Bir Analiz: Forrest Gump Film Analizi	165
ALTINCI BÖLÜM.....	167
YOKSUL YAŞLILARA YÖNELİK SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI	167
1. Yaşlılık ve Yaşlanma Kavram ve Tanımları.....	167
2. Türkiye’de ve Dünya’da Yaşlılık	170
2.1. Türkiye’de Yaşlılık	171
2.2. Dünya’da Yaşlılık.....	173
3. Yaşlı Yoksulluğu.....	175
4. Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar ve Sosyal Hizmetler	177
4.1. Sosyal Sigorta Uygulamaları Açısından.....	178
4.2. Sosyal Yardımlar Açısından	181
4.2.1. 65 Yaş Aylığı.....	181
4.2.2. Evde Bakım Aylığı.....	182
4.3. Sosyal Hizmetler Açısından	184
4.3.1. Kurumsal Hizmetler.....	187
4.3.1.1. Huzurevleri.....	189
4.3.1.2. Gündüzlü Bakım ve Evde Bakım	191

4.3.2. Türkiye’de Yaşlı Bakımına İlişkin Temel Sorunlar
194

5. COVID-19’ un Yaşlı Bireyler Üzerindeki Etkisi	196
OKUMA PARÇASI	199
YEDİNCİ BÖLÜM	201
YOKSUL KADINLARA YÖNELİK SOSYAL HİZMET	
UYGULAMALARI	201
1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları.....	201
2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği.....	203
3. Toplumsal Cinsiyet Adaleti	203
4. Toplumsal Cinsiyetin Öteki Yüzü Erkek ve Erkeklik	
Çalışmaları	204
4.1. Erkeklik	204
4.2. Erkeklik Çalışmaları	205
4.3. Erkeklik Çalışmaları ve Sosyal Hizmet	206
4.4. Queer Teori.....	207
5. Kadına Yönelik Şiddet	209
5.1. Kadına Yönelik Şiddetin Nedenleri.....	213
5.2. Sosyal Hizmet Uygulamalarında Kadına Yönelik	
Şiddet ve Kadın Konuquevleri.....	215
5.3. Kadına Yönelik Şiddette Tidal (Gelgit) Modelinin	
Uygulanması	219

5.4. 6284 sayılı Ailenin Korunmasına ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun.....	222
5.4.1. Şiddete Uğrayan Hakkında Uygulanacak Tedbirler (Koruyucu Tedbirler)	223
5.4.2. Şiddete Başvuran Hakkında Uygulanacak Tedbirler (Önleyici Tedbirler)	225
6. Yoksulluğun Kadınlaşması ve Artan Sosyal Hizmetler İhtiyacı	227
6.1. Kadın Yoksulluğunun Nedenleri	230
6.1.1. Kadının İşgücü Piyasasındaki Konumu	230
6.1.2. Haneîçi Eşitsizlikler	231
6.1.3. Eğitim.....	231
6.2. Sosyal Hizmet Uygulamalarında Evde Bakım Kadın İçin Ayrımcılık Mı.....	234
7. Feminizm ve Feminist Sosyal Hizmet	237
8. COVID-19 Pandemisi ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet	240
OKUMA PARÇASI	244
SEKİZİNCİ BÖLÜM.....	247
YOKSUL SIĞINMACI, MÜLTECİ VE GÖÇMENLERE YÖNELİK SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI.....	247
1. Göç ve Göçmen Kavramları.....	247
1.1. Göç Kavramı	249

1.2. Göçmen, Mülteci, Sığınmacı, İkincil Koruma, Geçici Koruma	250
2. Göç Teorileri	254
3. Hukuki Mevzuata Göre Mülteciler, Sığınmacılar ve Geçici Koruma Altındakiler	256
3.1. Uluslararası Mevzuata Göre	256
3.1.1. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme (1951)	256
3.1.2. 1967 Protokolü	257
3.2. Ulusal Mevzuata Göre	258
3.2.1. İskân Kanunu	258
3.2.2. 1994 Yönetmeliği	258
3.2.3. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu	259
3.2.4. Geçici Koruma Yönetmeliği	260
4. Göçmen, Mülteci, Sığınmacı ve Geçici Koruma Altındakiler ile Sosyal Hizmet	263
4.1. Sağlık Sorunları	264
4.2. Ekonomik Problemler	268
4.3. Eğitim	270
4.4. Beslenme Problemi	271
4.5. Barınma Problemi	271
4.6. Dil Problemi	272

4.7.	Sosyal Yardımlar	273
4.8.	Sosyal Güvenlik Sistemlerine Erişim	274
4.9.	Sosyal Dışlanma	276
4.10.	İşgücü Piyasasına Erişim	277
4.11.	Zenofobi (Yabancı Korkusu, Düşmanlığı)	279
5.	Yeşil Sosyal Hizmet Çerçevesinde İklim Mültecileri ile Sosyal Hizmet	279
6.	COVID-19'un Mülteciler Üzerindeki Etkisi	284
OKUMA PARÇASI		287
KAYNAKÇA		289